

Vrijdagochtend omstreeks half zeven waren Schiedam en de buitenwijken van Rotterdam afgesloten van het stadscentrum. Wie zich voordien op straat had begeven, was door Duitse militairen naar huis teruggestuurd. Op belangrijke punten in de afgesloten stadsgedeelten waren mitrailleurs opgesteld, soms ook kanonnen. Overal liepen Duitse militairen rond die een gedrukt 'Bevel' afgaven of het in de brievenbussen deden – de inhoud van het stuk schetterde ook uit de rondrijdende luidsprekerwagens: alle mannen van zeventien tot en met veertig jaar moesten met een voorgeschreven uitrusting ('warme kleding, stevige schoenen, dekens, bescherming tegen regen, eetgerei, mes, vork, lepel, drinkbeker en boterhammen voor één dag', eventueel ook met hun fiets) op straat gaan staan, 'de mannen van de genoemde jaargangen die bij een huiszoeking nog in huis worden aangetroffen, worden gestraft, waarbij hun particuliere eigendom zal worden aangesproken'; men moest eventuele vrijstellingsbewijzen meenemen – werden die niet erkend, dan zou men kennelijk als spitter worden weggevoerd. 'De dagelijkse vergoeding', aldus het 'Bevel', 'bestaat uit goede kost, rookartikelen en vijf gulden. Voor de achterblijvende familieleden zal worden gezorgd. Het is aan alle bewoners der gemeente verboden hun woonplaats te verlaten. Op hen die pogen te ontvluchten of weerstand te bieden, zal', zo heette het ook nog, 'worden geschoten.'

De bevolking werd door de actie volledig verrast. Slechts zeer weinigen slaagden er in, buiten het afgezette gebied te komen. Ieder voelde zich opgesloten. Als in alle situaties waarin grote gevaren dreigen, deden ook nu weer optimistische geruchten de ronde: de Geallieerden zouden Rotterdam naderen of er zouden dicht bij de stad luchtlandingen zijn uitgevoerd. Niets daarvan: de onmiddellijke realiteit waarmee men te maken had, was het Duitse 'Bevel'. Dat men slechts 'boterhammen voor één dag' moest meenemen, gaf velen de hoop dat de 'arbeidsinzet' slechts van zeer korte duur zou zijn. En hoe moest men de Duitse dreigementen interpreteren? Mannen die bij huiszoeking zouden worden ontdekt, zouden 'gestraft' worden, 'waarbij hun particuliere eigendom zal worden aangesproken.' Betekende dat dat de woning in brand zou worden gestoken? Dat was door de bezetter sinds september in Rotterdam inderdaad gedaan met enkele woningen die voor illegaal werk waren gebruikt. Verontrustend was in het bijzonder dat allerwege schoten werden gehoord. 'Wij dachten allen', aldus een inwoner van Charlois, 'aan Apeldoorn en Utrecht en zeiden tegen elkaar: 'Er worden vast al verscheidene mannen doodgeschoten en je zult het zien, straks leggen ze ook in onze straat een paar lijken neer voor afschrikwekkend voor-